

کتاب‌های الهی

معرفی آثار رازی ادامه داده و در این ماه به آثار رازی در زمینه علوم الهی می‌پردازم. امید آن که این مقاله مورد استفاده همکاران عزیز قرار گیرد. کتاب‌های الهی رازی شامل موارد ذیل است:

۱- **فی انِّ لِلْإِنْسَانِ خَالِقًا مُتَقِنًا حَكِيمًا** (در این باب که قطعاً برای انسان خالق حکیمی است) در این کتاب رازی به اثبات وجود خدا که بزرگترین فصل حکمت الهی است، می‌پردازد.

۲- **کتاب فی انِّ لِلْعَالَمِ خَالِقًا حَكِيمًا** (کتاب در مورد این که برای عالم یک خالق حکیم است) این کتاب نیز مانند کتاب اول از کتب مهم الهی و فلسفی رازی است که سرفصل حکمت الهی است.

۳- **کتاب ما اسْتَدْرَكُهُ مِنَ الْفَضْلِ فِي الْكَلَامِ فِي الْقَائِلِينَ بِخُدُوثِ الْأَجْسَامِ عَلَى الْقَائِلِينَ بِقِدَمِهَا** (کتاب در مورد درک ترجیح نظر معتقدان به خدوئ اجسام بر معتقدان به قدیم بودن اجسام)

از این کتاب تاکنون نسخه‌ای دیده نشده است اما از خلال کتب تاریخ و نوشته‌های دیگر مشخص می‌شود که نظرات رازی در باب خلقت

ابوبکر محمد بن زکریای رازی، پزشک، فیلسوف ریاضیدان، داروساز و شیمیدان بزرگ ایرانی است که از نوابغ دهر و افتخار این آب و خاک می‌باشد. او در هنگامی که تمدن اسلامی در عالم پراکنده بود، میانی و رئوس بسیاری از علوم را درک کرد و شخصاً مطالبی بر آن دانش‌ها افزود که تا قرن‌ها تغییر پیدا نکرد.

آثار رازی که به لحاظ کمی و کیفی منحصر به فرد هستند، در اکثر کتابخانه‌های معروف جهان به ویژه در اروپا، آسیا و شمال آفریقا نگاهداری می‌شوند و هنوز که هنوز است مورد استفاده عاشقان علم قرار می‌گیرند. این آثار، به ویژه در حال حاضر که بازگشتی به طب و داروسازی سنتی در ایران و جهان مورد توجه قرار گرفته است، بیش از پیش به کار رفته و دریچه‌های جدیدی را بر روی متخصصان این علوم گشوده است.

اینجانب ضمن عرض تبریک به مناسبت سالروز تولد این دانشمند بزرگ و هم‌چنین به مناسبت روز داروسازی ایران به همکاران و به ویژه داروسازان عزیز، همچون سال‌های گذشته در شهریور ماه به

میلاادی تحت عنوان «رسائل فلسفیه رازی» با ده رساله و اقوال وی در مصر چاپ شده است.

شادروان عباس اقبال آشتیانی در سال ۱۳۱۵ شمسی سیره فلسفی را به فارسی ترجمه نموده است.

سیره فلسفی از کتبی است که رازی آن را در اواخر عمر خود تالیف نموده و چنان که از محتویات آن برمی‌آید، به دلیل این که مردم رازی را به‌عنوان فیلسوف قبول نداشتند و او را به‌عنوان طیب می‌شناختند، کتاب سیره فلسفی خود را تدوین نمود تا این نقیصه را برطرف کند. پاول کراوس در این باره چنین می‌نویسد:

«... موضوع کتاب سیره الفلسفیه چنان که ظاهر عنوان آن می‌نماید تنها شرح آرای اخلاقی محمد بن زکریای رازی نیست بلکه اهمیت خاص آن از این بابت است که رازی در آن از شخص خود گفتگو می‌کند و از سیره خویش و پسندیده بودن آن دفاع می‌نماید. چه این دانشمند حکیم پس از رسیدن به مراحل شیخوخیت کسانی را دیده است که منکر مقام فلسفی او بوده و سیره اخلاقی او را مورد سرزنش و انتقاد قرار می‌داده‌اند. رازی در این رساله با ایمان کامل به مقام بلند خود اعتراضات مخالفین را رد می‌کند و عدم انحراف خود را از سیره اخلاقی که اتخاذ کرده بود و خدماتی را که به وسیله دانش خویش به مردم نموده بود یادآور می‌شود».

برای روشن شدن نظرات فلسفی رازی به بخش کوچکی از مقدمه پاول کراوس بر کتاب سیرت فلسفی رازی اشاره می‌کنیم:

«رازی در این کتاب سیره اخلاقی خود را

دنیا و خالق و حدوث اجسام در آن ذکر شده است.

۴ - کتاب فی انّه لا یُمكن ان یتکون العالم لم یزل علی مثال ما نُشاهدُه (کتاب در مورد این که ممکن نیست جهان هنوز مانند آن چیزی باشد که ما مشاهده می‌کنیم)

در این کتاب رازی از تغییر و تحولاتی که در جهان رخ می‌دهد، صحبت می‌کند.

۵ - اثبات المعاد (اثبات معاد)
صاحب عیون الانباء می‌نویسد که این کتاب در رد نظر کسانی نوشته شده است که معاد را باطل می‌دانند.

۶ - الرد علی سبیس التّوی (رد نظرات سبیس دو گانه پرست)

رازی بحث‌ها و مشاجره‌های زیادی با سبیس المانوی داشته است. طایفه مانوی در نظر عامه مشرک هستند و دو خدا را پرستش می‌نمایند. این کتاب در مورد رد نظر دو گانه پرستی مانوی‌ها است.

۷ - فی ان المناقضه بین اهل الدهر و التوحید نقصان القسّمه فی اسباب الفعل (در مورد تناقض مابین دهریون و موحدین که عبارت است از عدم تقسیم اسباب و علل و فوع فعل)

۸ - کتاب فی وجوب الادعیه (در مورد ضرورت دعاها)

در مورد این کتاب توضیحی ارایه نشده است.

۹ - السیره الفلسفیه (سیره فلسفی)
متن عربی این کتاب در سال ۱۹۳۵ میلادی به ضمیمه ترجمه فرانسه آن در رم در مجله ایتالیایی به نام اورینتالیا (مشرق) و سپس در سال ۱۹۳۹

- ادامه سیره سقراط حکیم معرفی می‌کند و او را امام خود می‌شمارد و آرزوی تشبه به این حکیم را دارد. در کتاب سیرت فلسفی رازی از سیرت سقراط حکیم دو تقریر مذکور است. یکی آن که مخالفان رازی سقراط را به آن می‌شناختند و به دیگران می‌شناساندند و دیگری سیرتی که رازی از حکیم مزبور ارایه داده است. مخالفان رازی سقراط را مردی گوشه‌گیر و دشمن انتظامات اجتماعی و مخالف تولیدمثل و بقای نسل معرفی می‌کرده‌اند در صورتی که نزد رازی سقراط مردی وطن‌پرست و تا حدی شریک در امور اجتماعی هم‌وطنان خود است و برخلاف تهمت مخالفان، دشمن بقای نسل نبوده و خود نیز به تولیدمثل پرداخته است. رازی سعی می‌کند بگوید که سقراط دو دوره زندگی داشته و اگر در دوره اول چنان می‌زیسته که مخالفان می‌گویند، در دوره دوم سیره‌ای داشته که رازی پیرو آن است.»
- رازی در کتاب سیرت فلسفی لذت و آلم را از لحاظ اخلاقی بررسی می‌کند و می‌گوید فیلسوف حقیقی کسی است، که از لذاتی که مایه خسران عقل و اخلاق است، احتراز جوید و علم و عدل را که لذت واقعی بعد از مرگ است بر لذایذ جسمانی ترجیح دهد. لیکن اختیار این سیرت مستلزم آن نیست که فرد شیوه مرتاضان هند یا سیره مانویه را در ترک جماع و گرسنه و تشنه و پلید نگاه داشتن خود و یا روش مسیحیان را در رهبانیت و انزوا در صومعه‌ها و یا طریق جمعی از مسلمانان در اعتکاف در مساجد و ترک کسب و اقتصاد و کم خوراک و درشت پوشاکی اختیار کند.
- ۱۰- کتاب النقص علی کیال فی الامامه (کتاب ردّ نظر کیال در مورد امامت)
ابو عبدالله احد بن ابراهیم مودب متکلم از اهل اصفهان هم عصر رازی است که کیال نام دارد. رازی نظرات او در باب امامت را در این کتاب رد کرده است.
- ۱۱- فی الامامه (درباره امامت)
- ۱۲- کتاب الامام و المؤمن (کتاب پیشوا و رهبر)
از عنوان کتاب برداشت می‌شود که در باب امامت است.
- ۱۳- قصیده فی العظة الیونانیة (قصیده‌ای در بند و اندرز یونانی)
توضیحی درباره این کتاب داده نشده است.
- ۱۴- الطب الروحانی
نسخ خطی این کتاب در موزه بریتانیا و (دارالکتاب المصریه) کتابخانه مصر و همچنین در کتابخانه واتیکان موجود است. در این کتاب به عقل و رفع هوئی و هوس و ذکر عوارض نفسانی و شناساندن فرد به عیوب خود و دفع تکبر، حسد و غضب و دورکردن دروغ، بخل، حرص، شراب خواری و بی‌اختیاری در جماع و ترس از مرگ اشاره می‌شود.
- کتاب طب روحانی دارای بیست فصل است که به ترتیب عبارتند از:
- فصل اول: در برتری عقل و مدح آن
 - فصل دوم: در از بین بردن هوای نفس و رد کردن آن و بخشی از آرای افلاطون حکیم
 - فصل سوم: مطالبی قبل از بیان عوارض نفس به‌طور جداگانه

■ **فصل نوزدهم:** در روش و سیرت پسندیده و نیکو

■ **فصل بیستم:** در ترس از مرگ

۱۵ - **فی وجوب دعوة النبی (صلعم) علی من یُقرّ بالنبوات**

در ضرورت دعوت پیامبر (ص) در مورد کسی که به رسالت‌ها اقرار دارد.

۱۶ - **کلام جری بینة و بین المسعودی فی حدوث العالم** (گفتگو بین رازی و مسعودی درباره حدوث عالم)

۱۷ - **کتاب فی نقض الطب الروحانی**

ابن الیمان درباره طب روحانی و یا قسمتی از آن کتابی نوشته است که رازی آن را نقد می‌کند (۱). در این‌جا فهرست کتاب‌های رازی در باب الهیات به پایان می‌رسد و در واقع این فصل از آثار او تمام می‌شود.

امید است در فرصت‌های بعدی این توفیق را داشته باشیم تا به معرفی آثاری دیگر از رازی بپردازیم.

دکتر سید محمد صدر

■ **فصل چهارم:** در شناسایی و پیدا کردن انسان عیوب خود را

■ **فصل پنجم:** در رفع عشق و انس و مطالبی در بیان لذت

■ **فصل ششم:** در رفع خودخواهی و تکبر

■ **فصل هفتم:** در دفع حسد

■ **فصل هشتم:** در دفع خشم

■ **فصل نهم:** در دور کردن دروغ

■ **فصل دهم:** در دور کردن بخل

■ **فصل یازدهم:** در دور کردن فکر وهم

■ **فصل دوازدهم:** در دور کردن غم و اندوه

■ **فصل سیزدهم:** در دفع حرص

■ **فصل چهاردهم:** در دور کردن شراب خواری

زیاد

■ **فصل پانزدهم:** در دفع اصرار و بی‌باکی در جماع

■ **فصل شانزدهم:** در دور کردن ولع و امور بی‌فایده

■ **فصل هفدهم:** در اندازه کسب و نگاه‌داری مال و انفاق

■ **فصل هجدهم:** در دور کردن کوشش زیاد و خستگی در تحصیل مقام و مراتب دنیوی و فرق گذاردن بین آنچه انسان را به طرف هوای نفس می‌کشاند و آنچه شخص را به راه عاقلانه می‌برد.

منبع

۱. نجم آبادی م. مولفات و مصنفات ابوبکر محمد بن زکریای رازی. چاپ دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران؛ ۱۳۷۱: ۲۵۳ - ۲۳۴.

